

2021-2022 GÜZ DÖNEMİ

HIST 200 DERSİ

**12 EYLÜL 1980 DARBESİ SONRASI KURULAN DANIŞMA MECLİSİNİN ANAYASAL
SÜREÇTEKİ ROLÜ**

DERS KODU: 200

ŞUBE KODU: 9

TAKIM NO: 2

ÖĞRETİM GÖREVLİSİ: Hamid İncidelen

TAKIM ÜYELERİ:

1. Melek Akbulut, 21801782, LAW
2. Aleyna Çomak, 21901906, IE
3. Ömer Oktay Gültekin, 21901413, CS
4. Aslı Karaman, 21901576, CS
- 5- Berk Temel, 22002675, CS

İçindekiler

Özet.....	3
Abstract	4
Giriş.....	5
Bölüm 1: 12 Eylül Müdahalesi ve Danışma Meclisi.....	6
1.1 Yeni Anayasa İhtiyacına Gerekçe Edilen Süreç	6
1.2 Danışma Meclisinin Kuruluş Aşaması.....	7
1.3 Danışma Meclisinin Görevi, Yetki Alanı, İşleyişi ve MGK ile İlişkisi	8
1.4 1961 Temsilciler Meclisi ile 1981 Danışma Meclisinin Karşılaştırılması.....	10
Bölüm 2: Dönemin Koşullarının Danışma Meclisi Üzerinde Etkisi	13
2.1 Sosyal Koşullar	13
2.2 Siyasi Koşullar	14
Bölüm 3: Danışma Meclisi ve Anayasa Hakkında Görüşler.....	16
3.1 Gazeteci ve Siyasetçilerin Görüşleri	16
3.2 Halkın Görüşleri.....	18
Bölüm 4: Nihai Anayasa Taslağı.....	20
Sonuç	22
Kaynakça	23

Özet

İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi'ndeki HIST-200 dersi için yapılan bu çalışmada, 12 Eylül 1980 Darbesi sonrası yeni bir anayasaya duyulan ihtiyaç üzerine kurulan Danışma Meclisi (DM) ve anayasal süreçteki rolü incelenmiştir. Öncelikle ülkenin darbe sürecindeki durumuna ve yeni bir anayasaya neden ihtiyaç duyulduğuna değinilmiştir. Bu gereksinimlerle oluşturulan DM, kuruluş aşamasında yapılan seçimler, yapılan seçimlerin demokratik açıdan niteliği ve anayasal süreçteki görevleri ile anlatılmıştır. DM'nin anayasanın hazırlandığı dönemde tek organ olmaması ve MGK ile iş birliği içinde oluşundan hareketle DM'nin MGK ile olan ilişkisi de projemizde irdelenmiş ve DM'nin yetki bakımından bağımsızlığı tartışılmıştır. DM halkı temsil eden bir kuruluş olduğu için dönemin sosyal ve siyasi koşullarının anayasal süreçte DM'nin verdiği kararlar üzerinde etkisi olmuştur. Bu kararlar projemizde örneklerle incelenmiş ve bu kararlarla halkın ihtiyaçlarının nasıl karşılanmasının amaçlandığı irdelenmiştir. DM'nin Türk siyasal hayatındaki benzer şartlarda kurulan 1961 Temsilciler Meclisi ile benzerlikleri kadar farklılıkları da bulunduğu için geniş çaplı bir karşılaştırılmasına projemizde yer verilmiştir. Son olarak dönemin tanınmış isimlerinin DM hakkındaki görüşlerine vurgu yapılmış ve nihai anayasa taslağının kabul süreci aktarılmıştır.

Abstract

In this study, which was conducted for İhsan Doğramacı Bilkent University's Hist 200 course, the Consultative Council, which was founded on the need for a new constitution after the September 12, 1980 coup, and its role in the constitutional process were investigated. First of all, the situation of the country in the coup process and why a new constitution is needed were mentioned. The Consultative Council, which was formed with these requirements, was explained with the elections held during the establishment phase, the democratic nature of the elections and its duties in the constitutional process. The Consultative Council was not the only organ at the time the constitution was prepared and was in cooperation with the MGK. For this reason, the relationship of the Consultative Council with the MGK was also included in our project and the independence of the Consultative Council in terms of authority was discussed. At this point, the draft constitution prepared by the Consultative Council and the approvals and amendments of the MGK on this draft were also investigated. Since the Consultative Council represents the society, the social-political conditions of the period had an impact on the decisions to be made by the Consultative Council in the constitutional process. These decisions and how these decisions were aimed to meet the needs of the society were examined with examples in our project. When Turkish political life is investigated, it is observed that a similar example of the Consultative Council was the House of Representatives in the 1960s. Since these two councils have differences as well as similarities, a wide-ranging comparison is included in our project. Finally, the views of the professionalists of the period about the Consultative Council were emphasized and the process of adoption of the final draft constitution has been transferred.

Giriş

Anayasa devletin statüsüdür.¹ Öyle ki anayasa devletin temel yapısını, kuruluşunu, örgütlenişini iktidarın devrini ve devletin iktidarı karşısında bireylerin özgürlüklerini düzenleyen belgedir. Anayasa yalnız devletin hukuki statüsünü ifade etmeyip devlet içinde siyasi iktidarı ve toplum içinde devlet iktidarını sınırlayan belgedir. Bunun yanında “bir siyasi tercihi de yansıtmaktadır”.² Türk siyasal hayatı incelendiğinde; Sened-i İttifak, Tanzimat ve Islahat Fermanı gibi anayasallaşma sürecinin ilk adımları göze çarpmakla birlikte 1876’da kabul edilen Kanuni Esasi Osmanlı Döneminde anayasal sürece dair atılan ilk gerçek adımı teşkil etmektedir. Ardından, Millî Mücadelenin olağanüstü koşullarında hazırlanan yirmi dört maddelik hakimiyetin bizzat millete ait olduğunu hükmeden 1921 Teşkilât-ı Esâsiye Kanunu gelmektedir. Bu geçiş döneminin başarıyla atlatılmasından sonra devletin kuruluşu, organları ve bunların işleyişi ile hak ve özgürlükleri düzenleyen daha kapsamlı bir belgenin ihtiyacı sonucunda 20 Nisan 1924’de yeni bir anayasa oluşturulmuştur. 1924 Anayasası ile birlikte Türkiye çok partili rejim ile tanışmış ancak çok partili siyasal hayat 1960’da kesintiye uğramıştır. Askerî rejim ortamında hazırlanan, askerî müdahalenin ve bunu besleyen koşulların ürünü olan 1961 Anayasası ilk darbe anayasası olarak tarihe geçmiştir.³ Çok geçmeden 12 Mart 1971 Muhtırasıyla 1961 Anayasasının Türkiye için fazla hürriyetçi olduğu ve toplumun bünyesine uymadığı ileri sürülerek askerî kanattan anayasa değişikliği istemi gelmiştir.⁴ Son olarak emir komuta zincirinde gerçekleşen 12 Eylül 1980 müdahalesi ile Türkiye ikinci bir darbeye şahitlik etmiş olup şu an halen hüküm süren 1982 Anayasası bu süreçte hazırlanmıştır. 1982 Anayasası günümüze kadar 18 defa değiştirilmiş olmakla birlikte Türk tarihinin günümüz için son anayasal belgesi konumundadır.

¹ Statü bir kişi ya da toplumun durumunu, yapı ve koşullarını saptayan kuralların bütünüdür.

² Erdoğan Teziç, *Anayasa Hukuku* (İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A. Ş., 2019), 4.

³ Bülent Tanör, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021), 364.

⁴ Tanör, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, 412.

Bölüm 1: 12 Eylül Müdahalesi ve Danışma Meclisi

1970’li yıllardaki istikrarsızlığı gerekçe gösteren Türk Silahlı Kuvvetleri, 12 Eylül 1980’de darbe yaptı ve yönetime el koydu. Bunun sonucunda meclis feshedildi ve 1961 Anayasası askıya alındı. Yeni bir anayasaya duyulan ihtiyaç sonucunda Kurucu Meclis Kanunu çıkarıldı. Nihayetinde “Cumhuriyetin 100. Yılı içinde birtakım hataların ve yanlışların ortasında doğan”⁵ Danışma Meclisi (DM) kurulmuş oldu.

1.1 Yeni Anayasa İhtiyacına Gerekçe Edilen Süreç

Darbe döneminde Türkiye; manipülasyonlar, yönetim eksiklikleri ve modelsiz ekonomi sebepleriyle yönetilemeyen bir demokrasinin etkisi altındaydı.⁶ 12 Eylül yönetimine göreyse ülkedeki karışıklığın ve anarşinin iki ana sebebi vardı. Bunlardan biri siyaset, diğeri de 1961 Anayasası’ydı. 1961 Anayasasının diğeri anayasalara göre kısmen daha özgürlükçü bir anayasa olduğu, bu kadar fazla özgürlüğün Türk halkına fazla geldiği ve bu yüzden ülkede ciddi bir karışıklığa sebep olduğu düşünülüyordu. Her gün farklı siyasi grupların birbiriyle çatışması ve bu yüzden insanların hayatlarını kaybetmesini önlemek amacıyla yapılan darbe sonrasında yeni bir anayasanın da gerekli olduğu savunuluyordu. Darbe sonrası 12 Eylül yönetimi “huzur ve güven ortamı” adını verdiği bu dönemin devamlılığını sağlamak istiyordu. Bu sebepten ötürü DM kuruldu ve yeni bir anayasa taslağı oluşturma görevi DM’ye verildi.⁷

⁵ Cemil Çakmaklı, Görüşmeyi yapanlar Aleyna Çomak ve Aslı Karaman, Cemil Çakmaklı’nın ofisi, 25 Aralık 2021.

⁶ Cemil Çakmaklı, Görüşmeyi yapanlar Aleyna Çomak ve Aslı Karaman, Cemil Çakmaklı’nın ofisi, 25 Aralık 2021.

⁷ 32. Gün Arşivi, “1982 Anayasası Nasıl Kabul Edildi? | Kenan Evren Anlatıyor | 32. Gün Arşivi”, erişim: 7 Kasım 2021, https://www.youtube.com/watch?v=-Z_nq37qIbM, 01:25-01:48.

1.2 Danışma Meclisinin Kuruluş Aşaması

DM'nin oluşturulması bir önceki meclisin⁸ aksine nispeten daha uzun zaman aldı. Darbeden on ay kadar sonra *Kurucu Meclis Hakkında Kanun*⁹ çıkarıldı. *Kanuna* göre Kurucu Meclis Milli Güvenlik Konseyi (MGK) ve DM'den oluşmaktaydı. *Kanun* gereği adayların belli şartlara uygun olması da beklenmekteydi: Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak; otuz yaşını bitirmiş olmak, yükseköğrenim yapmış olmak; kısıtlı ya da kamu hizmetlerinden yasaklı olmamak; askerlik vazifesini yapmış ya da muaf tutulmuş olmak yahut mükellef olmamak; taksirli suçlar haricinde bir yıldan fazla hapis cezası almamış olmak; yüz kızartıcı suçlardan sabıkası olmamak ve son olarak 11 Eylül 1980 tarihi itibarı ile herhangi bir siyasi partinin üyesi olmamak. Bununla birlikte DM'nin 160 üyeden oluşması; 40 üyenin doğrudan MGK tarafından seçilip atanması; geri kalan 120 üyenin ise valilerin önerecekleri üçer aday arasından yine MGK tarafından seçilmesi öngörülmüştü. DM üyelerinin tümünün MGK tarafından atanmış olması nedeni ile seçimle gelmiş bir temsil organının var olmadığı kanısına ulaşılabilir. Hatta bu sebeple “meclis” sözcüğünün zorlama olduğu düşünülmektedir.¹⁰

Başvuru sürecinin sonunda 11 bin 640 kişi DM üyeliği için başvurmuştu. “Valiler ve Cumhuriyet Savcıları tarafından; başvuranlar, başvuranların aileleri, başvurma nedenleri çok ciddi bir araştırma ve eleme sürecine tabi tutuldu”.¹¹ Bu eleme sürecinde; daha önce suça ve teröre bulaşmamak ve kendi dalında başarılı olmak başlıca kriterler arasında yer almaktaydı.¹² Ardından MGK, valiler tarafından sunulan isimler arasından 120 meclis üyesi seçti. Üyelerin arasında DM'ye özel olarak davet edilen isimler¹³ de vardı. Sonuç olarak DM, 157

⁸ 1961 Temsilciler Meclisi askerî müdahaleden yaklaşık 6 ay kadar sonra kurulmuştur.

⁹ Kurucu Meclis Hakkında Kanun (KMHK), *Resmî Gazete* 17386-Mükerrer (30.06.1981), 2485.

¹⁰ Bülent Tanör, *İki Anayasa 1961-1982* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2020), 91.

¹¹ Turgut Tan, Görüşmeyi yapanlar Melek Akbulut ve Ömer Oktay Gültekin, Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Binası, 2 Aralık 2021.

¹² Cemil Çakmaklı, Görüşmeyi yapanlar Aleyna Çomak ve Aslı Karaman, Cemil Çakmaklı'nın ofisi, 25 Aralık 2021.

¹³ MGK tarafından özel mektupla çağrılan, Cemil Çakmaklı gibi.

yükseköğrenimli, 3 de yüksek tahsil görmemiş üyeden oluştu. Mesleki dağılım olarak devlet memuru olup çoğunluğu doktor ve mühendis olan üyeler DM'nin yarısını oluştururken asker kökenliler mecliste beşte bir oranındaydı. Bununla birlikte meclisin yaş itibarıyla dörtte üçü de 50 ve üzeri yaşlardaki üyelerden oluşmuştu. Bu sebeplerden dolayı “Danışma Meclisinin bu kompozisyonuyla toplumsal kesimlerin eğilim ve beklentilerini temsil ettiği söylenemezdi”.¹⁴ Nihayetinde DM ilk defa 23 Ekim 1981’de toplandı ve bir ay sonra Anayasa Komisyonu üyelerini belirleyerek ilk icraatını gerçekleştirdi.¹⁵

1.3 Danışma Meclisinin Görevi, Yetki Alanı, İşleyişi ve MGK ile İlişkisi

*Kanun*¹⁶ hükmüne göre Kurucu Meclis’in görevleri şunlardı:

Yeni anayasayı ve anayasanın halkoyuna sunulmuş kanununu hazırlamak; hazırlanan anayasanın halkoyundan geçip kesinleştikten sonra geçici hükümlerine göre yürürlüğe girecek olan anayasa ilkeleri uyarınca, bir siyasi partiler kanunu hazırlamak. Hem anayasa hem de siyasi partiler kanunu hükümleri uyarınca bir seçim kanunu hazırlamak ve son olarak; genel seçimler yapılp, TBMM fiilen göreve başlayınca kadar yasama görevini yerine getirmek.

DM, *Kanun* gereğince oldukça geniş bir yetki alanına sahipti. DM’de anayasa tasarısı görüşülürken önce tasarının tümü hakkında söz verilirdi. Tümü üzerindeki görüşmeler tamamlanınca, maddelere geçilmesi açık oya sunulurdu. Maddelere geçilmesinin kabul edilmemesi, tasarının komisyona geri verilmesi anlamı taşırdı.¹⁷ DM’deki her bir üyenin kanun teklif etme yetkisi vardı. Ancak bu teklifi yapabilmek için kanun teklifleri en az 10 üyenin imzasını taşımalıydı. Eğer bu şart sağlanmışsa teklif DM Başkanlığına sunulurdu. Burada kanun gerekli görülürse değiştirilebilir ve daha sonrasında MGK’ya gönderilirdi.

¹⁴ Bülent Tanör vd., *Türkiye Tarihi 5-Bugünkü Türkiye 1980-1995* (İstanbul: Cem Yayınevi, 1997), 38-39.

¹⁵ Seçim sonucu 15 kişilik Anayasa Komisyonu kuruldu. Başkanlığına İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Kürsüsü öğretim üyelerinden *Prof. Dr. Orhan Aldıkaçtı*, yardımcılığına ise *Prof. Dr. Şener Akyol* seçildi. Kalan üyeler ise şu isimlerden oluşmaktaydı: *Kemal Dal, Muammer Yazar, Feyzi Feyzioğlu, Feyyaz Gölcüklü, Mümin Kavalalı, Feridun Ergin, Turgut Tan, Rafet İbrahimoglu, İhsan Göksel, Tevfik Fikret Alpaslan, Hikmet Altuğ, Teoman Özalp ve Recep Meriç.*

¹⁶ Kurucu Meclis Hakkında Kanun (KMHK), *Resmî Gazete* 17386-Mükerrer (30.06.1981), 2485.

¹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Danışma Meclisi, Dönem 2, Birleşim 115, C.6 (Temmuz 1982), s.160.

Ayrıca MGK'nın önerdiği yasalar üzerinde de değişiklik yapma hakları bulunmaktaydı. Bu yüzden MGK ile DM tüm süreci birlikte yönetti.

DM Anayasa Komisyonu'nun bazı üyeleri önerdikleri yasaların hazırlanması sırasında MGK'den hiçbir şekilde direktif almadıklarını¹⁸ ve MGK'nın *"Biz sizi danışman olarak tayin ettik. Anayasayı siz yapın. Bizim söyleyeceğimiz, ilave edeceğimiz bir şey yoktur"* şeklinde görüş bildirip onlara karışmadığını iddia etse de¹⁹ MGK direkt yasa önerisinde bulunabilmekte; DM'nin sunmuş olduğu değişiklikleri yok sayabilmekte; yok saydıkları metne istedikleri eklemeyi yapıp tekrar DM'ye danışmadan kabul edebilmekteydiler.²⁰ Bu da asıl karar mercisinin MGK olduğu ve DM'nin süreci yine MGK'nın çizdiği ve izin verdiği sınırlar içinde yönetebildiğinin kanıtı olarak sunulabilir. Cemil Çakmaklı²¹'nin sözleri de bu gerçeği doğrular niteliktedir: *"Bize danışıyorlardı fakat en son karar onlardaydı; yani DM bir meclis gibi görülmemeli. Biz danışılan, onlar da son hali veren kurumlardı"*.²²

¹⁸ *Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu Başkanı Prof. Dr. Orhan Aldıkaçtı*, "Aldıkaçtı: Anayasa için MGK'dan direktif almadık," *Cumhuriyet*, 16 Ocak 1982.

¹⁹ *Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu Üyesi Tevfik Fikret Alpaslan*, "MGK bize hiçbir istek ve öneride bulunmadı," *Cumhuriyet*, 22 Temmuz 1982.

²⁰ Turgut Tan, Görüşmeyi yapanlar Melek Akbulut ve Ömer Oktay Gültekin, Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Binası, 2 Aralık 2021.

²¹ *Danışma Meclisi Zonguldak Üyesi*

²² Cemil Çakmaklı, Görüşmeyi yapanlar Aleyna Çomak ve Aslı Karaman, Cemil Çakmaklı'nın ofisi, 25 Aralık 2021.

1.4 1961 Temsilciler Meclisi ile 1981 Danışma Meclisinin Karşılaştırılması

İki askerî müdahale sonrası kurulan kurucu meclislerin²³ karşılaştırılması bu noktada aydınlatıcı olabilir. 1961 Anayasası'nın çıkış noktası özgürlük ve demokrasinin kurumlaştırılması iken “ilk defa 1980 müdahalesi ile yeni bir anayasa yapılması fikrinin esas dürtüsü otoritenin ve devletin güçlendirilmesi olmuştur”.²⁴ Bu nedenledir ki 1982 Anayasasını “hukuk devletinden bir sapma” olarak nitelendiren bir kesim bulunmaktadır.²⁵ Yapısal farklılıkları açısından her iki meclis de askerî (MBK²⁶, MGK) ve sivil (TM²⁷, DM) kanattan oluşmaktaydı ancak en büyük ayrım askerî ve sivil kanadın ilişki dinamiklerinde ortaya çıkmaktaydı. TM'nin sayısal üstünlüğü ve 157 sayılı yasanın²⁸ hükmettiği şekilde iktidarı paylaşması nedenleriyle son kararı verme konusunda avantajlı olmasının aksine; 1982 Anayasası için nihai kararı MGK'nın verecek olması gerçeği dikkat çekmekteydi.

Bunun yanı sıra anayasa taslağının hazırlanma sürecinde DM üzerinde MGK'nın bir gölge gibi dolaştığını söylemek pek de yanlış olmayabilir. Nitekim Orhan Aldıkaçtı²⁹ “*Şu anda en büyük güçlüğü, demokratik bir anayasayı demokratik olmayan bir ortamda yapmaktan kaynaklanıyor.*”³⁰ ifadelerini kullanarak bu gerçeği vurgulamıştır. 1960-61 dönemine bakıldığında siyasal faaliyet yasağı getirilmemiş, yalnız DP³¹ anayasa hazırlığının dışında tutulmuştu. Bu nedenle siyasi partiler TM'de temsil olunma şansı bulmuşken; 1980-82 dönemine bakıldığında bütün siyasal ve partisel faaliyetler durdurulmuştu. Bunun sonucu olarak DM tamamen partisizlerden oluşmuş oldu.

²³ Yeni bir anayasa yapımı için oluşturulan meclis

²⁴ Tanör, *İki Anayasa 1961-1982*, 87.

²⁵ İbrahim Kaboğlu ve Eric Sales, *Darbe ve Demokrasi Sarkacında Türk Anayasa Hukuku*, çev. İrem Berksoy (İstanbul: Legal Yayıncılık, 2018), 48.

²⁶ Milli Birlik Komitesi

²⁷ Temsilciler Meclisi

²⁸ Kurucu Meclis Teşkili Hakkında Kanun (KMTHK), *Resmî Gazete* 10682 (13 Aralık 1960), Kanun No. 157.

²⁹ *DM Anayasa Komisyonu başkanı*

³⁰ “Özel Demeç,” *Cumhuriyet*, 9 Mayıs 1982.

³¹ *Demokrat Parti*

Kamuoyu penceresinden bakıldığında 12 Eylül yönetiminin tartışma alanını daraltması ve hatta çerçevesini bizzat kendisi çizmesi 1960-61 döneminin sunduğu serbest tartışma alanıyla farklılık göstermektedir. Anayasa taslağının oylanması hususundaysa yine büyük bir farklılık TM ve DM'yi birbirinden ayırmaktadır. 1961 Anayasasının halk oylaması sonucunda ret oyunun üstün gelmesi halinde genel seçimlerle oluşacak yeni bir TM kurulacak ve tekrar anayasa hazırlama sürecine gidilecekti. Fakat 1982 Anayasa tasarısının reddi halinde ne olacağı belli değildi; “dolayısıyla olumsuz oy vermek bu belirsizliğe destek olmak, açıkça askerî rejimin sürmesine rıza göstermek anlamına geliyordu”.³² Bütün bunlar 1960 ve 1980 askerî rejimlerinin, kurucu meclisin bir diğer kanadı olan ve halkı temsil eden üyelere yaklaşımlarının farkını gözler önüne sermektedir.

³² Bülent Tanör ve Necmi Yüzbaşıoğlu, *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku* (İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım A. Ş., 2019), 19-20.

	27 Mayıs 1960	12 Eylül 1980
Organlar	İki kanatlı Kurucu Meclis: MGK ve TM	İki kanatlı Kurucu Meclis: MGK ve DM
Sivil Meclis	TM üyelerinin çoğu dolaylı seçim ile seçilmiş olup; DP dışında kalan parti üyeleri, meslek kuruluşları üyeleri ve ilerici, liberal aydın kesiminden oluşmakta idi.	DM üyelerinin tümü atama yolu ile meclise girmiş olup; partisiz, örgütsüz, tutucu ve otoriter bürokratlardan oluşmakta idi.
Yetkilenme	MBK ve TM çatışma halinde ancak Karma Komisyon ve TM üstün konumda. MBK tutanakları açık.	MGK ve DM çatışma halinde değil ve kesin karar merci MGK. MGK tutanakları gizli.
Süre	27 Mayıs 1961 tarihine kadar yeni bir anayasanın oluşması gerektiği öngörülmüştür.	Anayasa için nihai bir tarih ön görülmemiştir, belirsizdir.
Kamuoyu/Partiler	Demokrat Parti dışında dışında diğer parti üyelerinin katılımı serbest. Tartışma ortamı ve görüş bildirimini oldukça aktif.	Parti üyelerine sürece katılma yasağı getirildi. Tartışma ortamı kısıtlı ve tek yanlı görüş açıklama serbest.
Kabul Şekli	Halk oylaması ve katılım serbest. Ret halinde sürecin nasıl ilerleyeceği belirli.	Halk oylaması ve katılmama yaptırımını söz konusu. Ret durumunda sürecin nasıl işleyeceğine dair açıklık yok.
Katılma ve Oy Oranı	Katılma: %80'in üstünde Kabul: %61,5 Red: %38,5	Katılma: %91,27 Kabul: %91,37 Red: %8,63

BÖLÜM 2: Dönemin Koşullarının Danışma Meclisi Üzerinde Etkisi

Yeni bir anayasa hazırlama görevini üstlenen DM, önceliğini halkın sorunlarına cevap vermek olarak belirlediği için önerilen yasa tasarılarında dönemin siyasi ve sosyal koşullarının izleri açıkça gözlenmekteydi.

2.1 Sosyal Koşullar

Dönemin sosyal alanında var olan sıkıntılar belirlenip bu problemler üzerine çalışmalar yapıldı. Din alanında Din Kültürü ve Ahlak eğitim ve öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu tutuldu ve gerekçe olarak dönemin ebeveynlerinin çocuklarının din dersi almasını istediği gösterildi.³³ Dil ve tarih alanında, kuruluş amacından uzaklaşmış ve yozlaşmış olan Türk Tarih ve Türk Dil kurumları dönemin şartlarına uygun hale getirilmek amacıyla iki diğer kurumla³⁴ birleştirilip Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu adıyla tek bir çatı altında toplandı.³⁵ Eğitim alanında, 5 farklı kurumdan oluşan Türkiye'deki yükseköğretimin, koordinesiz olup belli bir planlama yapılamaması, öğrenci yetiştirmede başarısız olması dolayısıyla görevini yerine getirememeye başlaması nedenleriyle Yüksek Öğretim Kurumu kurulup Yükseköğretim kurumları tek bir çatı altında toplandı.³⁶ Buna ek olarak, Türkiye'nin 45 yaş altı aktif nüfusunun okuryazarlık oranını artırmak için Okuryazarlığı Teşvik Yasa Tasarısı çıkarıldı ve 45 yaş altı nüfusa okuryazar olmak zorunlu kılındı.³⁷ Yapılaşma alanında, kaçak yapıların önüne geçilmek için imar mevzuatına aykırı yapılan yapılar hakkında kanun tasarısı yapıldı ve bu yolla planlı yapılaşma sağlanmaya çalışıldı.³⁸ Ekonominin bir anayasal modelinin olmaması, ülkenin o dönem ekonomik açıdan

³³ TBMM Tutanak Dergisi, Milli Güvenlik Konseyi, Dönem 1, Toplantı 118, C.7 (Ekim 1982), s.339-343.

³⁴ Atatürk Araştırma Merkezi ve Atatürk Kültür Merkezi

³⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Danışma Meclisi, Dönem 2, Birleşim 126, C.19 (Haziran 1983), s.260-264.

³⁶ "Tarihçe," Yüksek Öğretim Kurumu resmi sitesi, erişim tarihi 2 Aralık 2021.

<https://www.yok.gov.tr/kurumsal/tarihce#>

³⁷ "45 yaşına kadar okuma-yazma kursu zorunlu hale geliyor," *Cumhuriyet*, 20 Haziran 1983.

³⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Danışma Meclisi, Dönem 2, Birleşim 28, C.12 (Aralık 1982), s.631-639.

da sıkıntı içinde olmasına sebep olmaktaydı, devlet memur maaşlarını dahi ödeyemiyordu.³⁹

Bu durumla mücadele kapsamında konut kiralalarının yüksekliğinin Türk vatandaşlarının üzerindeki etkisini azaltmak için kira yasa önerisi vasıtasıyla çalışmalar yapıldı.⁴⁰ Ayrıca DM'nin toplumun her kesiminden oluşan yapısı Bahtiyar Uzunoğlu⁴¹'nin fındık dikim alanlarının sınırlandırılmasıyla ilgili kanun teklifinde⁴² olduğu gibi bölgesel ihtiyaçların tespit edilip gerekli çalışmaların yapılabilmesine olanak verdi.

2.2 Siyasi Koşullar

Dönemin siyasi koşullarının DM üzerindeki etkisi ise üyelerin siyasi partilere katılmasına izin verilmesiyle beraber net bir şekilde görülmeye başlandı. Başlarda çoğunlukla emekli üyelerin ilgisini çeken yeni döneme milletvekili olarak devam etme düşüncesi⁴³ bir süre sonra diğer üyelere de cazip gelmeye başladı. Açılan siyasi partilerin sayısının da artmasıyla beraber DM üyeleri gruplar halinde siyasi partilere üye olmaya başladılar.⁴⁴ Bu süreçte sadece 38 üye politikanın dışında kalmayı tercih etti.⁴⁵ “Bu partileşme sürecinin başlamasında devletin yönetim eksikliğinin etkisi olduğu söylenebilir. Bu durum, siyasette devlete biçim veren o zamanki partilerin birbirine düşmesine sebebiyet verdi”.⁴⁶

Milletvekili seçimlerine 1 yıldan az kalmasının da etkisiyle partili üyeler çalışmalarını oy kazanabilecekleri alanlara kaydıldılar. Bu doğrultuda, partili üyelere bazıları yaklaşık 1 yıl önce Türkiye 2. Ligi'nden 20 takımın düşürülmesi ve bu takımların profesyonel şubelerinin

³⁹ Cemil Çakmaklı, Görüşmeyi yapanlar Aleyna Çomak ve Aslı Karaman, Cemil Çakmaklı'nın ofisi, 25 Aralık 2021.

⁴⁰ “Kira yasa önerisi için görüş istendi,” *Cumhuriyet*, 20 Haziran 1983.

⁴¹ *Danışma Meclisi Giresun Üyesi*

⁴² “Danışma Meclisi fındık dikim alanını sınırladı,” *Cumhuriyet*, 21 Nisan 1983.

⁴³ Turgut Tan, Görüşmeyi yapanlar Melek Akbulut ve Ömer Oktay Gültekin, Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Binası, 2 Aralık 2021.

⁴⁴ “MDP'ye 25 eski parlamenter 24 DM üyesi kayıt yaptırdı,” *Cumhuriyet*, 19 Mayıs 1983.

⁴⁵ “DM'nin 38 üyesinden bazıları ‘şimdilik’ politika dışı kaldı,” *Cumhuriyet*, 13 Eylül 1983.

⁴⁶ Cemil Çakmaklı, Görüşmeyi yapanlar Aleyna Çomak ve Aslı Karaman, Cemil Çakmaklı'nın ofisi, 25 Aralık 2021.

kapatılmasına dair alınan kararı⁴⁷ eleştirerek kapatılacak takımların ait olduğu illerin nüfuslarının toplamının Türkiye nüfusunun yarısına denk geldiğini hesaba katarak çalışmalar yaptılar.⁴⁸ Çok geçmeden seçim çalışmaları meclise de yansıdı ve alınan kararlarda oy kaygısı bir etken olmaya başladı. Bu endişeyi taşıyan üyelerin tam seçim öncesinde çalışanları, emeklileri ve geniş kitleleri aniden düşünmeye başlamasıysa gazetelerce “*Danışma Meclisi acaba seçim ekonomisi mi uyguluyor?*” sorusu ile gündeme geldi.⁴⁹ Karayolları Trafik Yasa Tasarısı’nda çeşitli gelirlerin yüzde 50’sinin Türkiye Şoförler ve Otomobilciler Derneği’ne bırakılması oylanırken MDP⁵⁰ üyesi Hayri Seçkin’in aynı partili arkadaşını “*Geboloğlu, kaldır parmağını, Şoförler Derneğinden oy alamazsın!*” diyerek ikaz etmesi de gazeteleri doğrular niteliktedir.⁵¹

Bu gruplaşma ortamı üyeler arası güvensizliğe neden oldu ve alınan bazı kararların sonrasında “*Meclis Başkanı MDP’li olursa sonuç böyle olur!*”⁵² gibi ifadelerle üyeler güvensizliklerini dile getirmeye başladılar. Partilerin meclis üzerinde etkisini azaltmak için Kamer Genç’in⁵³ partili üyelerin partilerinin menfaatlerine uygun bir şekilde hareket edeceklerine dair şeref sözü verdiklerinden dolayı Meclis Başkanlık Divanı’nın partisiz üyelerden oluşturulması gerektiğine dair önerisi reddedildi.⁵⁴ Bu durumun üzerine önceleri sayıları 20’yi bulan fakat daha sonra sayıları artan herhangi bir partinin bünyesinde yer almayan üyeler, kendilerini korumak ve partili üyeler karşısında güçlerini kaybetmemek için toplu hareket etmeye karar vererek Orhan Aldıkaçtı etrafında toplanmaya başladılar.⁵⁵ Kendi

⁴⁷ “Türkiye Ligleri”, *Resmî Gazete*, 17762 (Temmuz 1982), 24-25.

⁴⁸ “Siyasi partilerle beraber futbola yatırım başladı,” *Cumhuriyet*, 30 Nisan 1983.

⁴⁹ “DM’de Giderayak,” *Cumhuriyet*, 10 Ekim 1983.

⁵⁰ *Milliyetçi Demokrat Parti*

⁵¹ “Herkes yeşik ışık beklerken DM’de 20 gündür yanmayan ışık yok,” *Cumhuriyet Siyaset Eki*, 27 Haziran 1983.

⁵² “Basın Yasa Tasarısı DM’de 1 dakikada oylanıp benimsendi,” *Cumhuriyet*, 30 Eylül 1983.

⁵³ *Danışma Meclisi Tunceli Üyesi*

⁵⁴ “DM Başkanlık Divanı’nın partisiz üyelerden oluşturulması istendi,” *Cumhuriyet*, 24 Mayıs 1983.

⁵⁵ “Parti üyesi olmayan DM üyeleri, Aldıkaçtı’nın etrafında toplanıyor,” *Cumhuriyet*, 5 Haziran 1983.

partilerini kurma düşüncesini benimseyip çeşitli toplantılar yaptılar. Ancak yaklaşık 10 gün sonra Orhan Aldıkaçtı'nın istifası ile birlikte bu parti hiçbir zaman kurulamadı.⁵⁶ Bu siyasal gruplaşma ortamı DM'nin görev süresinin sonuna kadar etkisini sürdürdü.

Bölüm 3: Danışma Meclisi ve Anayasa Hakkında Görüşler

DM'yi araştırılmaya ve açıklığa kavuşturmaya muhtaç kılan en önemli neden ise bir “meşruiyet aracı” olduğu yönündeki görüşlerin varlığıdır. Öyle ki 1982 Anayasasının kabulünden sonra Kenan Evren'in itiraf niteliğinde kabul edilebilecek *“Danışma Meclisi henüz anayasayı ele almadan, Genel Sekreterlik'te Anayasa taslağı aşağı yukarı hazır durumdaydı”*⁵⁷ açıklamasının DM ile ilgili tartışmaları körüklediği ve bu nedenle zıt görüş ve tarafların oluşumuna neden olduğu söylenebilir.

3.1 Gazeteci ve Siyasetçilerin Görüşleri

Gazeteci Cemal Hasan ve meslektaşları, MGK'dan çıkan anayasa tasarısı ve geçici maddeler hakkında birtakım görüşleri içeren bir haber yapma kararı almışlardı. Bu görüşlerin çoğu anayasayı demokrasi yönünden eleştirmektedir. Muhsin Batur *“Atatürk ilkelerine aykırı”*, Oğuz Aygün *“Hayal kırıklığı yarattı.”*, Deniz Baykal *“Haksız bir düzenleme.”* diyerek eleştirilerini dile getirmişti. Hüsamettin Cindoruk ise anayasa tasarısının demokrasiden tamamen yoksun olduğunu ve gerçeklere hiç uygun olmadığını belirterek daha sert bir şekilde eleştirisini dile getirmişti. DM üyelerinin, MGK'nın inisiyatifi ile seçildikleri için söylendiği gibi ‘milletin temsilcisi’ olmadıklarını söylemekte ve asıl milleti temsil eden TBMM üyelerinin haklarının kısıtlanmasını eleştirmektedir. Son olarak, bu anayasanın

⁵⁶ “Aldıkaçtı neye tahammül edemedi?” *Cumhuriyet Seçim Eki*, 20 Haziran 1983.

⁵⁷ Kenan Evren, *Kenan Evren'in Anıları*, 276.

kabulü halinde Türkiye'nin 1946 yılından önceki dönemlere dönmesine sebep olacağını söylemiştir.⁵⁸

DM'nin bazı üyeleri de anayasayı eleştirmiştir. Kamer Genç, bu anayasanın sosyal barışı getirmeyeceğini, hak ve özgürlüklerin anlamsız kaldığını, memur güvencesinin yok edildiğini ve dolayısıyla devletin hukuk ve sosyal devlet anlayışından uzaklaştığını vurgulamıştır. Abdülbaki Cebeci⁵⁹, hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasının ve bazı grupların korunmasının halkın birbirinden kopmasına sebep olabileceğini aktarmıştır⁶⁰.

Bunlara karşın Turgut Tan⁶¹, anayasa yapım sürecinde Anayasa Komisyonunun MGK'dan hiçbir şekilde direktif almadığını, askerî kanattan bir baskı görmediklerini dile getirmektedir. Bununla birlikte askerî yönetimle tek yüz yüze görüşmesinin 29 Ekim Resepsiyonunda gerçekleştiğini, bu görüşmede de süreçle ilgili düşüncelerini bir çekince duymadan aktarabildiğini şu cümlelerle belirtmektedir:

*“Kenan Evren ile ilk ve tek olarak 29 Ekim dolayısı ile düzenlenen resepsiyonda görüştim. 15 Ekim de siyasi partiler yasaklanmıştı ve Kenan Evren yanımıza geldiğinde siyasi parti yasağı konusu açıldı. Kenan Evren'e, 'Siyasi partileri yasakladınız ama Türkiye'nin bir sosyopolitik gerçeği var. 20 yıl Karaoğlan Karaoğlan diye Ecevitin arkasından gitmiş halka artık Ecevit yok demek bu gerçeği dışlamak olacaktır. Partiler kapatılmış olsa da farklı isimlerle açılmaya ve görüşler savunulmaya devam edecektir. Bu yadsınamayacak bir gerçektir.' sözlerimle bu yasağa katılmadığımı belirttim”.*⁶²

⁵⁸ Cemal Hasan, *12 Eylül Günlüğü: Demokrasi Korkusu*, 98.

⁵⁹ *Danışma Meclisi Erzincan Üyesi*

⁶⁰ Türkiye ile Dayanışma Bülteni, *Anayasa için Türkiye Ne Diyor?*, 46.

⁶¹ *Danışma Meclisi Zonguldak Üyesi ve Anayasa Komisyonu Başkanlık Divanı Üyesi*

⁶² Turgut Tan, Görüşmeyi yapanlar Melek Akbulut ve Ömer Oktay Gültekin, Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Binası, 2 Aralık 2021.

3.2 Halkın Görüşleri

Sürece olan tepkinin bir diğer örneği ise halkın anayasa hakkındaki görüşlerinden gözlemlenebilir. *Cumhuriyet*'te belirtilen görüşlere göre halk; anayasanın, beklentilere yanıt vermekten uzak olduğunu, anayasanın bakış açısının temelden hatalı olduğunu ve revizyondan geçirilip halkoyuna sunulması gerektiğini söylemiştir.⁶³

Atilla Say⁶⁴, anayasadaki bazı maddelerin temel hak ve özgürlükleri kısıtladığını ve bunun sakıncalı bir durum olduğunu aktarmıştır. İşçiler için en önemli haklardan olan grev, sendika gibi hakların kısıtlanmasının endişe verici olduğunu belirtmiştir.⁶⁵ Şevket Yılmaz⁶⁶, işçi hakları açısından anayasanın hayal kırıklığı yarattığını ve Türkiye'nin sendikacılık konusunda gelişeceğine dair verilen sözlerin tutulmadığını, tam tersine sendikacılığı engellemeye yönelik bir anayasa oluşturulduğunu söylemiştir.⁶⁷ Hüseyin Pala⁶⁸ da benzer şekilde anayasanın işçiyi değil sadece işvereni destekleyen ve sendikaların kurulmasının engelleyen bir yapıda olduğunu söyleyerek bunun ne kadar yanlış bir tutum olduğuna dikkat çekmiştir.⁶⁹ Tüm başkanların açıklamalarındaki ortak nokta, özellikle işçiler için temel hak ve özgürlüklerin kaldırılmasının endişe verici olduğudur. Anayasayı bu sebeplerden ötürü beğenmedikleri ve bu maddelerin değişmesini istedikleri düşüncesine varılabilir.

Prof. Mümtaz Soysal⁷⁰, anayasayı gerici ve çağdışı olarak nitelendirmiştir. Anayasanın amacının işverenleri korumak değil, ezilen insanları hukuk çerçevesinde korumak olduğunu

⁶³ “Okurlardan anayasa için,” *Cumhuriyet*, 4 Ağustos 1982.

⁶⁴ *Dönemin Türkiye Barolar Birliği Başkanı*

⁶⁵ Türkiye ile Dayanışma Bülteni, *Anayasa için Türkiye Ne Diyor?*, 1.

⁶⁶ *Türk-İş Genel Başkanı*

⁶⁷ Türkiye ile Dayanışma Bülteni, *Anayasa için Türkiye Ne Diyor?*, 2.

⁶⁸ *Belediye İşçileri Federasyonu Genel Başkanı*

⁶⁹ Türkiye ile Dayanışma Bülteni, *Anayasa için Türkiye Ne Diyor?*, 4.

⁷⁰ Ankara Üniversitesi'nde Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi

vurgulamıştır.⁷¹ Doç. Server Tanilli⁷², anayasanın düşünce özgürlüğü ve işçi haklarını ciddi ölçüde kısıtladığını söylemiştir. Ayrıca, anayasayı ilkel olarak nitelendirmiş ve bu şekilde demokrasinin kurulamayacağını belirtmiştir.⁷³ Öğretim üyelerinin vurguladıkları ortak nokta, anayasanın gerici olduğu ve bir anayasada bulunması gereken en önemli özelliklerden yoksun olduğudur.

Dönemin Yargıtay üyesi Sami Selçuk ise, hiçbir dönemde DM'nin özgür olamadığı düşüncesindedir. 1961 TM'ye ihtilalciler bu özgürlüğü vermiş olmalarına karşın 1982 için aynısının söylenemeyeceğini belirtmektedir. Öyleki Selçuk DM ile ilgili düşüncelerini şu şekilde dile getirmektedir:

*“Danışma Meclisi sadece meşruluğu sağlamak için bir araç olarak kullanılmıştır. Elbette meclisin faydası oldu, hiç faydası olmadı denilemez. Bazı eleştiriler gündeme geldi. Tabii, bu eleştirileri yukarıdan bazıları dinledi bazıları dinlemedi. Devlet başkanı ne istediye onu yaptılar. Hiç hayır diyen çıkmadı. ‘Şöyle yapacaksınız’ dediler, onlar da yaptılar. Böyle bir DM olmaz. Halkı da temsil etmez. Ortaya çıkan anayasa, eskisine göre çok geri bir anayasa. Özgürlükler açısından yetersiz bir anayasa. Faşizme kaçmadı belki ama tam anlamıyla da hak ve özgürlükleri güvence altına alan bir anayasa ortaya çıkmadı”.*⁷⁴

⁷¹ Türkiye ile Dayanışma Bülteni, *Anayasa için Türkiye Ne Diyor?*, 17.

⁷² *İstanbul Üniversitesi'nde Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi*

⁷³ Türkiye ile Dayanışma Bülteni, *Anayasa için Türkiye Ne Diyor?*, 22.

⁷⁴ Sami Selçuk, Görüşmeyi yapan Melek Akbulut, Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Binası, 8 Aralık 2021.

Bölüm 4: Nihai Anayasa Taslağı

Taslak oluşturulmadan önce çeşitli kurum ve kuruluşlardan⁷⁵ anayasa konusundaki görüşleri istendi.⁷⁶ 15 kişilik Anayasa Komisyonu gece yarısına kadar tartışıyor, bütün maddeleri tek tek oyluyordu. Odada yer alan teypde de bütün konuşmalar kayıt altına alınıyordu.⁷⁷ Komisyon, bir yıla yakın süren çalışmalar sonucunda nihai taslağı oylanmak üzere DM'ye gönderdi. Dört ana kısma ayrılmış bu taslakta sosyal, ekonomik hak ve ödevlerden; yargı, yürütme ve yasamaya kadar birçok başlıkla ilgili madde bulunmaktaydı.⁷⁸

DM'de Anayasa taslağı üzerine görüşmeler sert eleştirilerle başlamıştı. Tümü üzerine görüşmeler bitip maddelere geçildiğinde Kamer Genç olumsuz oy veren tek isim oldu.⁷⁹ İlk tur geçici maddelerin ve başlangıç bölümünün kabulüyle gerçekleşti. Bir ay sonra başlayan ikinci tur görüşmelerinin sonunda yapılan oylamada 120 kabul, 7 red ve 12 çekimser oyla DM anayasa taslağını kabul etti. 17 kişiye oylamaya katılmamıştı.

DM'den geçen taslak MGK'ya teslim edildi. MGK kendine bağlı komisyonlarda taslak üzerinde çalışmalar gerçekleştirip metinde önemli değişiklikler yaptı. MGK Anayasa Komisyonu, 193 madde ve 11 geçici maddeden oluşan metindeki 8 maddeyi aynen kabul etti, 32 maddeyi de yalnızca “madde numarası veya kenar başlığını değiştirerek, aynen” kabul ederken; 5 maddeyi tümünden çıkarttı. Kalanların tümünde değişiklik yaparak kabul ederken, 5 maddeyi ise, tamamen kendi yazarak ekledi.⁸⁰ Evren bu değişiklikleri “*Danışma Meclisi'nce kabul edilen Anayasa taslağının bazı maddeleri hakikaten katı kurallar getiriyordu. O gibi*

⁷⁵ Üniversiteler, yüksek mahkemeler, sendikalar, meslek kuruluşları vb.

⁷⁶ Bülent Tanör, *Bugünkü Türkiye 1980-2003*, “Siyasi Tarih” (İstanbul: Cem Yayınevi, 2020), 43.

⁷⁷ Turgut Tan, Görüşmeyi yapanlar Melek Akbulut ve Ömer Oktay Gültekin, Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Binası, 2 Aralık 2021.

⁷⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Danışma Meclisi, Dönem 2, Birleşim 120, C.7 (Ağustos 1982), s.9-141.

⁷⁹ Bülent Tanör, *Bugünkü Türkiye 1980-2003*, 44-45

⁸⁰ Ali H. Soysüren ve İhsan Kurtbaş, Meluç Devlet İdaresinden Kudretli Devlete (12 Eylül Yönetiminin Siyasi Kültürü bağlamında Anayasa Yapım Politikası) (Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2017), 77.

*maddeleri toplumdan gelen reaksiyonlar karşısında yumuşattık” sözleriyle gerekçelendiriyordu.*⁸¹

Anayasa taslağına MGK tarafından son şeklinin verilmesinin ardından, referandum süreci başlamıştı. Anayasanın tartışılmasını kısıtlayan ve eleştirileri yasaklayan 71 No’lu kararın⁸² gölgesinde süreç gerçekleşti. Anayasanın kabulü kaçınılmaz bir gerçektir, “çünkü kabul edilmesi demek, Siyasî Partiler Kanununun yapılması ve seçime gidilmesi demektir... Seçmen bunu değerlendirecek ve bir an evvel normal düzene geçilmesi için Anayasaya oy verecektir”.⁸³ Nitekim oylama %91,37 kabul ile sonuçlandı.

⁸¹ Kenan Evren, *Kenan Evren’in Anıları*, 276.

⁸² Karar No: 71 (RG. 21.10.1982 - 17845).

⁸³ *Orhan Aldıkaçtı, Cumhuriyet*, 26.1.1982.

Sonuç

12 Eylül 1980 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin dönemin çalkantılı durumunu gerekçe göstererek yönetime el koymasıyla birlikte Türkiye yeni bir döneme girmiştir. Sıkıntılı dönemin ana nedeni olarak gösterilen 1961 Anayasasının askıya alınmasıyla yeni bir anayasa ihtiyacı doğmuş ve bu ihtiyaca cevaben DM kurulmuştur. DM'nin halkı temsil etmesi ve özgür bir ortamda çalışmalarını sürdürmesi beklentisinin tam olarak karşılanamaması birçok tartışmaya neden olmuştur. MGK'nın gölgesinde kalan DM bu nedenle bazı kesimlerce 'meşruiyet aracı' olarak nitelendirilmiştir.

Yaptığımız araştırmada MGK'nın anayasa yapım sürecinde daha baskın olduğunu gözlemlenmiştir. Bunun sebebi ise DM'nin yalnızca MGK'nın çizdiği ve izin verdiği sınırlar içerisinde hareket edebiliyor olmasıdır. Oysa MBK, TM'ye anayasanın yapımı için daha özgür bir ortam oluşturup dengeleri eşitlemek adına halkı temsil eden üyelere geniş haklar tanımıştı. Buna karşın MGK'nın kabulünden geçmeyen bir yasanın yürürlüğe girememesi ve konseyin dilediği gibi meclisin onayladığı maddelerin üzerinde değişiklik yapabilmesi MGK'nın mutlak hakimiyetini gösterir niteliktedir. Bu durum DM'nin faaliyetlerini istediği şekilde yürütememesine ve halkın isteklerini karşılayamamasına yol açmıştır. DM'nin halkın çeşitli kesimlerinden oluşmasına karşın MGK'nın DM üzerindeki etkisi anayasanın demokratik yanını zayıflatmıştır. Ayrıca DM'deki üyelerin partilere üye oluş süreci ve partilerinin menfaatleri uğruna karar vermeye başlaması da anayasal süreçteki kararların niteliğini ve meclisin tarafsız temsil rolünü olumsuz etkilemiştir.

Tüm bu verilerin sonucunda halkı temsil etmesi hedeflenen DM'nin anayasa hazırlama sürecinde beklendiği kadar aktif rol oynayamadığı ve MGK'nın çizmiş olduğu sınırlar içinde hareket etmek zorunda kalmasından kaynaklı bağımsız bir meclis olamadığı sonucuna varılmıştır.

Kaynakça

1982 Anayasası Danışma Meclisi Zonguldak üyesi ve Anayasa Komisyonu Başkanlık Divanı Üyesi Turgut Tan ile röportaj.

1982 Anayasası Danışma Meclisi Zonguldak üyesi Cemil Çakmaklı ile röportaj.

Dönemin Yargıtay üyesi Sami Selçuk ile röportaj.

23 Ekim 1981 – 6 Aralık 1983 tarihleri arası TBMM tutanakları.

32. Gün Arşivi. “1982 Anayasası Nasıl Kabul Edildi? | Kenan Evren Anlatıyor | 32. Gün Arşivi”. 7 Kasım 2019. https://www.youtube.com/watch?v=-Z_nq37qIbM

Evren, Kenan, (1991) Kenan Evren’in Anıları, c. 3, Milliyet Yayınları, İstanbul.

Hasan, Cemal. “12 Eylül Günlüğü: Demokrasi Korkusu”. İstanbul: Doğan Kitapçılık. 2000.

Kaboğlu İbrahim Ö, Sales Éric, and Berksoy İrem. *Darbe ve Demokrasi Sarkacında Türk Anayasa Hukuku*. Kadıköy: Legal, 2018.

Sunay, Cengiz. “Türk Siyasal Hayatında Danışma Meclisi”. *İnsan&İnsan*, 2019.

Soysüren, A. Haydar ve İhsan Kurtbaş. “‘Mefluç Devlet İradesinden’Kudretli Devlete (12 Eylül Yönetiminin Siyasi Kültürü Bağlamında Anayasa Yapım Politikası)”. *Fırat Üniversite Sosyal Bilimler Dergisi*, 2017.

Tanör Bülent. *İki Anayasa: 1961 ve 1982*. İstanbul: Beta, 1994.

Tanör Bülent. *Osmanlı-Türk Anayasal gelişmeleri: (1789-1980)*. İstanbul: YKY, 2012.

Tanör Bülent, ve Yüzbaşıoğlu Necmi. *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*. İstanbul: Beta, 2019.

Tanör, Bülent, Korkut Boratay, ve Sina Akşin. *Türkiye Tarihi 5-Bugünkü Türkiye 1980-1995*. İstanbul: Cem Yayınevi, 1997.

Tanör, Bülent, Korkut Boratay, ve Sina Akşin. *Türkiye Tarihi 5-Bugünkü Türkiye 1980-2003*. İstanbul: Cem Yayınevi, 2020.

Teziç Erdoğan. *Anayasa Hukuku*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, 1986.

Türkiye ile Dayanışma Bülteni. “Anayasa için Türkiye Ne Diyor?”. 1982.

Gazete Haberleri:

“Anayasa, genel ilkeler belirlenince yazılacak,”. 26.01.1982, *Cumhuriyet*.

“Partililere Kurucu Meclis Kapalı”. 01.07.1981, *Cumhuriyet*.

“Özel Demeç”. 09.05.1982, *Cumhuriyet*.

“Danışma Meclisinde Başlangıç Bölümü Kabul Edildi”. 19.09.1982, *Cumhuriyet*.

“Danışma Meclisi fındık dikim alanını sınırladı,”. 21.04.1983, *Cumhuriyet*.

“Siyasi partilerle beraber futbola yatırım başladı,”. 30.04.1983, *Cumhuriyet*.

“MDP’ye 25 eski parlamenter 24 DM üyesi kayıt yaptırdı,”. 19.05.1983, *Cumhuriyet*.

“DM Başkanlık Divanı’nın partisiz üyelere oluşturulması istendi,”. 24.05.1983, *Cumhuriyet*.

“Parti üyesi olmayan DM üyeleri, Aldıkaçtı’nın etrafında toplanıyor,”. 05.06.1983, *Cumhuriyet*.

“Aldıkaçtı neye tahammül edemedi?”. 20.06.1983, *Cumhuriyet Seçim Eki*.

“Kira yasa önerisi için görüş istendi,”. 20.06.1983, *Cumhuriyet*.

“45 yaşına kadar okuma-yazma kursu zorunlu hale geliyor,”. 20.06.1983, *Cumhuriyet*.

“Herkes yeşil ışık beklerken DM’de 20 gündür yanmayan ışık yok”. 27.06.1983, *Cumhuriyet*.

“Basın Yasa Tasarısı DM’de 1 dakikada oylanıp benimsendi”. 30.09.1983, *Cumhuriyet*.

“Aldıcağı: Anayasa için MGK’dan direktif almadık”. 16.01.1982, *Cumhuriyet*.